

Laima ANGLICKIENĖ

*Stanislovas
Abromavičius.
Nuskendusio
slėnio istorija¹
Kaunas, 2005*

Prabėgo jau pusė šimto metų, kai buvo pastatyta Kauno hidroelektrinė. Deja, be teigiamų šio didžiulio projekto pusių, buvo ir neigiamų, kurios pamažu užsimiršta. Todėl ši knyga, kurioje yra aprašoma Kauno marių dugne atsidūrusio slėnio istorija, pasirodė pačiu laiku. Tai lyg paminklas visiems Nemuno dugne likusiems kaimams, tuose kaimuose gyvenusiems žmonėms, šimtus metų čia dirbusiems žeme, auginusiems duoną ar pragyvenusiems iš Nemuno teikiamų gėrybių.

Paruoštų užlieti slėnių iškeldinimas – ištis unikalus reiškiny Lietuvoje istorijoje. Per trumpą laiko tarpą turėjo būti iškeldinti ištisi kaimai su gyvenamaisiais, ūkiniais ir visuomeniniais pastatais, kapinaitėmis, bažnyčiomis. Bet ne viską buvo galima iškelti, daug kas taip ir liko marių dugne – daugiausia mūsų sunkiausiai įvertinamas dvasinis palikimas: šių apylinkių istorija, ypač vaizdingi vietovių pavadinimai, smulkių objektų – laukų, miškų, balų, pievų, klonių, akmenų ir kitų objektų vardai. Tik dalį jų kalbininkai spėjo užrašyti ir atiduoti saugoti archyvuose.

Atkūrus nepriklausomybę, į šias unikalias apylinkes atkreiptas ir valstybės bei visuomenės dėmesys. 1992 m. Kauno marioms su priekrantėmis buvo suteiktas regioninio parko statusas. Tik tada valstybiniu mastu pradėtas geriau saugoti šis unikalus žemutinės Kauno marių dalies kraštovaizdis, jo gamtinė ekosistema ir kultūros paveldo vertybės, nors prabėgę keli dešimtmečiai padarė daug neatitaisomos žalos.

Knygos autorius Stanislovas Abromavičius, kilęs iš užlieto Rumšiškių miestelio, puikiai supranta iškeldintų žmonių jausmus. Bet negalėtume pasakyti,

¹ S. Abromavičius, *Nuskendusio slėnio istorija*, Kaunas: Naujas lankas, 2005. 160 p.

kad tai knyga, parašyta tik iš nostalgijos savo gimtinei ir vietoms, kurių jau niekada neišvysi tokių kaip jaunystėje. Leidinys labai informatyvus. Medžiaga savo knygai autorius rinko po kruopelę, tai ilgų triūso metų vaisius: peržiūrėti archyvai, perverstos istorikų, archeologų, etnologų, architektų išleistos knygos (literatūros sąrašė – 40 pozicijų). Vertingiausi šaltiniai – užrašyti buvusių kaimų gyventojų atsiminimai. Daug prie šio darbo prisidėjo ir Kauno marių regioninio parko direkcijos kultūrologai, intensyviai rinkę šio krašto istoriją.

Tai kraštotyrimo pobūdžio knyga, skirta plačiam skaitytojų ratui. Įdomiausia ji bus savo gimtines turėjusiems palikti žmonėms ir jų ainiams. Čia rasime archeologinių, istorinių, lingvistinių, etnologinių žinių, todėl knyga turėtų sudominti įvairių sričių mokslininkus bei tyrinėtojus, visus, kuriems brangi savo krašto istorija.

Pirmajame knygos skyriuje „Mes prie Nemuno užaugom“ aprašoma slėnio istorija nuo seniausių laikų iki hidroelektrinės statybos pradžios. Čia rasime žinių apie senųjų baltų genčių gyvenamas vietas – tai išties labai svarbios archeologiniams tyrinėjimams vietovės, kadangi mūsų senosios gyvenvietės kurdavosi būtent prie upių. Gyvenviečių kūrimasis ypač paspartėjo XV a. antroje pusėje, intensyviai apgyvendinant Sūduvą ir per Valakų reformą kuriant gatvinius kaimus. Būtent šiuo laikotarpiu sukurtų kaimų dauguma ir gyvavo iki pat XX a. šeštojo dešimtmečio. Bet kaip pažymėjo autorius, „istorijos vingiuose Nemunas čia gyvenančius žmones daugiau skyrė nei jungė“ (p. 10). Tai lėmė administraciniai potvarkiai, teritorijų priklausomybė skirtingoms valstybėms – Nemunas tapdavo ir siena, kuri kartais atskirdavo ta pačia lietuvių kalba kalbančius žmones. Čia rasime aprašytus ir prie Nemuno gyvenusių žmonių verslus – daugelis vertėsi ne tik žemdirbyste, bet ir žvejyba, miškų kirtimu, sielių plukdymu, anglies, deguto, dervos ir kt. gamyba.

Trumpame skyrelyje „Kauno hidroelektrinės statyba“ aprašoma hidroelektrinės statybos Kaune istorija. Mintis užtvenkti Nemuną ir taip pradėti gaminti ne tik elektrą, bet ir apsaugoti Kauno miestą nuo nuolatinių potvynių, atnešančių milžiniškus nuostolius, kilo dar tarpukario Lietuvoje, tačiau įgyvendinta ji tik sovietmečiu. Nemunas galutinai užtvenktas 1959 m. Tačiau besididžiuojant ekonominiais tokio projekto laimėjimais, buvo užmiršti gamtos saugos klausimai. Autorius aprašo ir neigiamas užtvankos pasekmes: per skubėjimą pakrantės apželdintos menkaverčiais medžiais, blogai sutvirtinti krantai, nuslinko kadaise baltų apgyvendinti piliakalniai, kraštovaizdį puošusios ir lietuvių širdį džiuginusios kalvos.

Toliau knygoje aprašyti 37 visiškai ar tik iš dalies išskeldinti kaimai ir užlietos vietovės. Taigi knygą galima skaityti ištiesi arba rinktis dominančių vietovių istorijas. Prie kiekvieno kaimo aprašymo yra pateiktos išskeldintų sodybų savininkų pavardės, kaimų planai, aprašyta kaimo žmonių kasdienybė ir šventės, kartais pateikiama ir trumpų žinių apie vieną kitą šeimą, jos istoriją, užsiėmimus, verslus. Daugiausia dėmesio skiriama Rumšiškų, Žiegdrių, Vieškūnų,

Kampiškių, Mozūrų, Laumėnų, Raguolių – didžiausiems tose apylinkėse – kaimams.

Knygoje pateikiama daug informatyvių schemų, kaimų planų. Labai gražios ir senosios nuotraukos, kuriose atsispindi visas Nemuno pakrančių žavesys – išlakūs pušynai, statūs skardžiai, slėniai su tolumoje stūksančiais kaimais, bažnyčiomis, besišypsantys tų kaimų gyventojai bei sielius plukdantys sielininkai.

Profesionalas mokslininkas šioje knygoje gal ir pasigestų didesnio nuoseklumo aprašinėjant šio krašto istoriją. Etnologas gal ir papriekaištautų dėl istorijos ir tautosakos dalykų painiojimo – kai kur tautosakai priskiriami kūriniai (sakmės, padavimai) pateikiami kaip istoriniai faktai, bet tokias klaidas mato tik mokslininkai, ir bendras išpūdis išlieka ryškus.

Knygos pabaigoje pateikiama Kauno marių regioninio parko turistinė schema ir išsamus parko lankytinų vietų sąrašas. Jis labai pravers visiems kraštotyrininkams, besidomintiems savo tėviškės istorija, gamtos mylėtojams, norintiems pasigrožėti ištis išpūdingais gamtovaizdžiais. Tai ir puikus vadovas motytojams, supažindinantiems mūsų jaunąją kartą su savuoju kraštu. Malonu, kad ši knyga neleido marių dugne nuskęsti ir į užmarštį nugrimzti nuostabaus Nemuno slėnio istorijai.